

<https://ianubih.ba/drugi-interdisciplinarni-i-interkonfesionalni-simpozij-vjera-u-boga-spaja-ili-razdvaja/>

Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini

Razred za humanističke nauke i kulturu i Razred za religije IANUBiH

i

Centar za mir i suradnju Marija Zvijezda

Organiziraju

Drugi interdisciplinarni i interkonfesionalni simpozij

“Vjera u Boga – spaja ili razdvaja?”

The Second Interdisciplinary and Interconfessional Symposium

"Faith in God - unites or separates?"

22. travnja/aprila 2023. od 10 do 16,30 h Banja Luka, Slatinska 1 (Trapisti)

Centar za mir i suradnju – Kuća susreta „Marija Zvijezda”

Voditelji:

Akademik Franjo Komarica

Akademik Lino Veljak

PROGRAM

22. aprila/travnja 2023. od 10:00 do 16:30

Centar za mir i suradnju Marija Zvijezda, Banja Luka

10:00-10:15	Glazbena uvertira – Cantores Sancti Marci / Zagreb
10:15-10:30	Otvaranje skupa, pozdravni govori u ime IANUBIH: Asim Kurjak, Lino Veljak, Franjo Komarica
10:30-10:45	Franjo Komarica (Banja Luka) Kako religije mogu postati sposobne za miroljubivo st?
10:45-11:00	Asim Kurjak (Zagreb) Znanost i religija – sinergizam a ne skepticizam
11:00-11:15	Rusmir Mahmutćehajić (Sarajevo) O Bogu i znanstveniku: preispitivanje mogućih filozofskih konceptata
11:15-11:30	Mijo Nikić (Zagreb) Krive i prave slike Boga
11:30-11:45	<i>rasprava o referatima</i>
11:45-12:15	<i>stanka za osvježenje</i>
12:15-12:30	Miodrag Živanović (Banja Luka) Kako nas Bog oslovljava (o Jaspersu i Levinasu)?
12:30-12:45	Muris Spahić (Banja Luka) Islamski teološki pogledi u interpretaciji Boga
12:45-13:00	Vladislav Topalović (Ist. Sarajevo) Biblijski antiikonizam i savremeno vrednovanje vizuelnog
13:00-13:15	Sead Alić (Zagreb/Koprivnica) Tik tok teologija
13:15-13:30	<i>rasprava o referatima</i>
13:30-14:30	<i>Stanka za ručak</i>
14:30-14:45	Žana Vukosavljević (Banja Luka) „Riječ vjere“ u službi mira <i>stanka za ručak</i>
14:45-15:00	Nada Gosić (Rijeka) Trudnoća, rađanje i religija u bioetičkoj edukaciji (koautorica Tajana Tomak)

15:00-15:15	Dževad Zečić (Zenica) Neopitagorejsko tajno društvo Ihvan al-Safa iz 10.stoljeća iz Basre: Kako beskonačno mnoštvo započinje s Jednim?
15:15-15:30	Pavo Barišić (Zagreb) Renesansni zagovornik vjere koja spaja Juraj Dragišić iz Srebrenice: branitelj Bessariona, Mirandole, Savonarole i Reuchlina
15:30-15:45	<i>rasprava o referatima</i>
15:45-16:30	<i>završna rasprava</i>

Za zainteresirane:

➤ 18:00 Misno slavlje / župna crkva Marija Zvijezda

Nakon mise – Koncert: Cantores Sancti Marci

RADUJEMO SE VAŠEM DOLASKU I SUDJELOVANJU!

SAŽECI/SUMMARIES

Franjo Komarica

Kako religije mogu postati sposobne za miroljubivost?

Ovako formulirana tema izlaganja ima svoje povijesno utemeljenje.
Put ka miru je dugi proces, koji se ticao – a i danas tiče religija.

Osobito je monoteističkim religijama - židovstvu, kršćanstvu i islamu – u suprotnosti svako služenje idolopoklonstvu i svako glumljenje Boga.

To onda podrazumijeva da one:

- prihvaćaju neutralni stav države;
- zalažu se za temeljna ljudska prava kao put ka miru;
- respektiraju slobodu vjerskog opredjeljenja;
- prakticiraju toleranciju kao snagu mira;
- na djelu pokazuju kako je primjena nasilja nespojiva s njihovom bitnom ulogom u ljudskom rodu;
- nasilnicima iz vlastitih redova odlučno niječu aureolu mučeništva;
- trajnim odgajanjem svojih članova za mirotvorstvo – i same postaju sposobne biti nezaobilazni, dragocjeni čimbenici u izgradnji istinskog, pravednog mira među ljudima, narodima i blokovima.

How can religions become capable of peacefulness?

The theme of the presentation formulated in this way has its historical basis. The road to peace is a long process, which concerned - and still concerns religions today.

It is especially opposed to monotheistic religions - Judaism, Christianity and Islam and all serving idolatry or acting as God.

This then implies that they:

- they accept the neutral position of the state;
- advocate for fundamental human rights as a path to peace;
- respect the freedom of religious belief;
- practice tolerance as a force for peace;
- in action, they show that the use of violence is incompatible with their essence role in the human race;
- they resolutely deny the halo of martyrdom to bullies from their own ranks;

□ by permanently educating its members for peace-making - they themselves become capable to be indispensable, precious factors in building a true, just peace between people, nations and blocs.

Asim Kurjak

Znanost i religija – sinergizam a ne skepticizam

U svijetu i u nas posljednjih godina uočljiv je sve veći interes o odnosu znanosti i religije. U povijesti te dvije manje-više autonomne intelektualne aktivnosti često su pokušavale dominirati jedna nad drugom, ili su ignorirale jedna drugu. Tek u novije doba većina znanstvenika i mnogi teolozi prihvaćaju stajalište da su znanstvene i religiozne „istine“ komplementarne i time samo metodološki neovisne.

Science and religion – synergism, not scepticism

In recent years, in the world and in our country, there has been an increasing interest in the relationship between science and religion. In history, these two more or less autonomous intellectual activities have often tried to dominate each other, or have ignored each other. Only in recent times have most scientists and many theologians accepted the point of view that scientific and religious "truths" are complementary and thus only methodologically independent.

Rusmir Mahmutćehajić

O Bogu i znanstveniku: preispitivanje mogućih filozofskih koncepata

Znanje je odnos čovjeka koji zna s onim što zna. To što čovjek zna i može znati promjenjivo je, ali uvijek s granicom prema neznanome. Kako god ta granica bila pomjerana, neznanost ostaje. Sve znano izvedivo je iz neznanog. Budući da u području znanog postoje poredak i zakoni, područje neznanog, vazda i svugdje više, objavljuje sebe u znanome kao svojoj uvjetnoj slici. O poretku neznanog, s kojim čovjeka povezuje vjerovanje te ga tako čini i znajućim i vjerujućim, u ljudskome jeziku može govoriti Apsolutni Koji obuhvata sve uvjetno, a sam ničim nije obuhvaćen. Iz tog slijedi da jezik ima različite razine, od mjerivog svijeta do i preko onog što ga nadilazi. Kad znanstvenik, u modernom značenju tog pojma, prihvati da je njegovo područje usporedivi i mjerivi svijet, neznanost i nemjerivo može biti ili zanemareno ili porečeno, što je uvijek ideologijsko konstruiranje dviju zbilja – prve s neznanim Apsolutnim, ali svom uvjetnošću obznanjenim, i druge bez Njega. U tim mogućnostima filozofija i teologija primaju različita značenja, od potčinjavanja jednoj od dviju zbilja ili njihovog potčinjavanja premisi s Bogom ili bez Njega. U ovom radu raspravljane su mogućnosti obiju kognitivnih zbilja.

On God and the Scientist: Investigating Philosophical Conceptual Possibilities

Knowledge is what relates human beings as knowing beings to what they know. What an individual knows or can know is constantly changing but nonetheless bounded by the unknown. The boundary shifts, but the unknown remains. The known can be derived in its entirety from the unknown. Insofar as order and laws exist in the realm of the known, the realm of the unknown, which is higher, always and everywhere, reveals itself in the known, as though in its own contingent image. The Absolute, Who comprehends the contingent but Whom nothing comprehends, offers the only expression in human language of that order in the unknown with which we are connected by belief and through which we become both knowing and believing. It follows that language therefore involves levels, from the quantifiable world to and beyond what transcends it. When the scientist, in the modern sense, accepts that the realm of science is limited to the quantifiable world of measurement and comparison, one result is that the unknown and unquantifiable can be ignored and denied. That necessarily entails the ideological construction of two realities – one that recognises the Absolute as unknown but manifest in contingency, the other that recognises no Absolute at all. Philosophy and theology take on different meanings under these different scenarios, involving subordination to one of these two realities or their subordination to the premise of being with God or without Him. This paper includes discussion of the possibilities opened up by these two cognitive realities.

Mijo Nikić

Krive i prave slike Boga

Autor polazi od konstatacije da je za plodni vjerski duhovni život, kao i za dobro duševno zdravlje, nužno potrebno imati u sebi pravu sliku Boga. Naime, Vjera svakog čovjeka ovisi o slici Boga koju svatko u sebi nosi. Prave slike Boga pomažu osobi da zauzme pravi odnos prema Bogu, da u Bogu nađe sigurnost i mir, dok krive slike Boga uzrokuju bježanje od Boga ili pobunu protiv njega, a samim time mogu uzrokovati duševne poremećaje. Čovjekov pojam o Bogu uvelike ovisi od osobnog iskustva o svom vlastitom zemaljskom ocu. Autor stoga analizira korijene i razvoj religioznosti te donosi deset krivih i deset pravih slika Boga pokazujući kako roditelji, a napose otac može utjecati pozitivno i negativno na stvaranje slike Boga. Krive ili iskrivljene slike Boga su: nemoćni, nemilosrdni, nezainteresirani (deistički), trgovački, magijski, demonizirani, sekularizirani, nepouzđani (ćudljivi), moralizirajući, preozbiljni i mrzovoljni bog. Prave ili zdrave slike Boga koje autor spominje i obrađuje su sljedeće: svemoćni, milosrdni, zainteresirani, onaj koji prvi bezuvjetno ljubi, slobodni Bog koji poštuje čovjekovu slobodu, Bog koji je ljubav sama, transcendentni presveti Bog, vjieran i dođri Bog, te Bog koji se voli igrati i šaliti.

Osoba koja ima zdravu religioznost i koja je u sebi formirala i usvojila pravu sliku Boga kao Onoga koji bezuvjetno ljubi i velikodušno oprašta, bit će uvijek spremna na istinski susret i plodni dijalog s osobama drugih religijskih uvjerenja. Naime, prava i autentična vjera uvijek spaja ljude, a fanatizam i vjera utemeljena na krivim slikama Boga, uvijek razdvaja ljude, a ponekad ih i dovodi do sukoba i ratova.

False and true images of God

The author starts from the statement that for a fruitful religious and spiritual life, as well as for good mental health, it is absolutely necessary to have a true image of God in oneself. Namely, the Faith of each person depends on the image of God that each person carries within himself. The right images of God help a person to take the right attitude towards God, to find security and peace in God, while the wrong images of God cause running away from God or rebellion against him, and thus can cause mental disorders. Man's concept of God depends largely on his personal experience of his own earthly father. The author therefore analyses the roots and development of religiosity and presents ten false and ten true images of God, showing how parents, especially the father, can influence positively and negatively the creation of the image of God. The wrong or distorted images of God are: powerless, merciless, disinterested (deistic), mercantile, magical, demonized, secularized, unreliable (moody), moralizing, over serious, and grumpy god. The true or healthy images of God that the author mentions and elaborates are the following: omnipotent, merciful, interested, the one who first loves unconditionally, a free God who respects human freedom, a God who is love itself, a transcendent all-holy God, a faithful and good God, and a God who likes to play and joke.

A person who has a healthy religiosity and who has formed and adopted the true image of God as the One who unconditionally loves and generously forgives, will always be ready for a genuine encounter and fruitful dialogue with people of other religious beliefs. Namely, true and authentic faith always unites people, while fanaticism and faith based on wrong images of God always separates people, and sometimes leads them to conflicts and wars.

Miodrag Živanović

Kako nas Bog oslovljava – ili o Jaspersu i Levinasu?

Prva pretpostavka u odnosu na opštu temu našeg skupa. Dakle, pitanje da li nas religija spaja ili razdvaja, vezuje se, u ovom prilogu, za ovakav mogući stav: ako nas Bog oslovljava istinski i neposredno, onda bi i religija mogla biti važnim faktorom spajanja ljudi i njihove unutarnje kohezije. Dakako, na različite načine, u isto tako različitim vremenima.

No, povijesno iskustvo nas uči da se, nerijetko, pomenuto oslovljavanje zbiva posredno, dakle, indirektno. Recimo, Jaspers zbori o „šiframa transcendencije“, a Levinas o zarobljenosti čovjeka u mreže sopstvenih tvorevina što ga svagda udaljavaju od onoga što bi moglo biti otvoreno i ljudsko. Na neki način, Bog se zbog toga nužno izmiče čovjeku, udaljava se od njega, a možda ga postepeno i napušta. Savremenost na brojnim meridijanima, brutalno svjedoči o tome.

Ovaj skromni rad pokušava, više u formi upozorenja, ukazati na bar neke otvorene probleme u relacijama između božanskog i ljudskog, na prijeko potrebnom putovanju ka nekim novim i drugačijim prostorima naše sadašnjosti, a vjerovatno i budućnosti.

How God addresses us – or about Jaspers and Levinas?

In this contribution the author discusses the question if God addresses us unaffected and direct or intermediately or indirectly. In the first case the religion could be an important factor for joining the humankind. In the second case, which was historically demonstrated as something frequent, God necessarily eludes and perhaps moves away from humankind (Jaspers' codes of transcendence, Levinas' human capture by own products).

Muris Spahić

Islamski teološki pogledi na interpretaciju vjere u Boga

Razumijevanje Boga polazi od toga koliko je čovjek u mogućnosti razumjeti stvoreno. Prvenstveno čovjeka, kao najskladnije Božije stvorenje, koje posjeduje razum, a onaj ko razum posjeduje u mogućnosti je da misli, planira i odabire. Bog je Stvoritelj prvoga čovjeka, našeg praoca Adema/Adama i majke Have/Eve, od koje potječe cijelo čovječanstvo. Stvaranjem čovjeka, Milostivi Gospodar čovjekov razum osnažuje Objavom koja ga prati i pomaže na životnom putu, te olakšava povratak u praiskonsko boravište Džennet/Raj. U velikoj raznolikosti stvorenog svijeta, čovjek je sve manje u mogućnosti prepoznati Boga, a On je vidljiv u svemu što je stvorio. Vjera je prirodno stanje čovjeka i zato nikada nisu pronađeni ostaci ranijih civilizacija a da nije sa njima pronađen i neki oblik vjerovanja, pa makar i iskrivljen bio. Čovjek se sastoji od tijela i duše, te duha-iskre života.

Duša je od Boga, dar koji čovjek oblikuje sa vjerom ili bez nje. Islam naučava da je duša sklonija zlu jer je ono lakši odabir. Učiniti dobro znači uložiti trud a za učiniti loše, ponekad je potrebno ništa ne poduzeti. Zato se život na ovom svijetu reflektuje na dušu i ostavlja tragove i dobrog i lošeg. Slično drvetu u koje zakivanjem eksera i njegovim vađenjem ostaje vidljiv trag. Tijelo je od zemlje, na njoj je sve neophodno za život i u nju se vraćamo. Držeći se samo materijalnog čovjek nije u stanju odvojiti se od ovoga svijeta, a život doživljava kao biološki proces koji je svima poznat. Takav život je život bez vjere, i ostaje na nivou drugih stvorenja koje nisu razumom obdareni. Za njih je život kao što se u Kur'anu a.š., kaže:

„A djela nevjernika su kao priviđenje u ravnici u kojoj žedan vidi vodu, ali kad do tog mjesta dođe, ništa ne nađe - a zateći će kod njega Allaha i On će mu potpuno isplatiti račun njegov; Allah veoma brzo obračunava“, (En-Nur- 39)

Bog čovjeka ne napušta, samo čovjek Boga napusti. Oni koji dušu i njena osjetila hrane duhovnom hranom, a njena hrana je vjera, oni su sposobni svoj položaj halife/namjesnika božijeg opravdati i uzdići u visine duhovne raskoši, te sa te visine vidjeti sebe kao malo Božije stvorenje u prostranstvu stvorenog. Stvorenog za čovjeka, sposobnog da se zahvali Tvorcu i osigura svoj povratak u praiskonsko boravište Džennet/Raj. Oblikovanjem svoje duše, shodno Božijom riječi i životom kojim opravdava zavjet dat Bogu, svrstava se u one koji su prepoznali Boga i razumjeli da je Božija riječ upućena čovjeku u svrhu spoznaje Gospodara svjetova.

U Kur'anu a.š., se kaže: „Vjernici su samo braća, zato pomirite vaša dva brata i bojte se Allaha da bi vam se milost ukazala“. (El hudžurat-10)

Kur'an a.š., vjernike oslovljava sa braćom, jer se vole i razumiju. Diješe ljepotu života sa vjerom i cilj da njihovim djelima Bog bude zadovoljan. Ni jedan čovjek nije isti, jer Bog neponovljivo stvara uvijek i iznova. Nova lica se pojavljuju, drugačije su jagodice prstiju i svi prihvataju da je to tako. Zašto bi tada različita vjera bila neprihvatljiva, ako je njen cilj i svrha spoznati Boga i vlastita sreća.

Islamic theological views on interpretation of faith in God

The understanding of God starts from the point to which man is able to understand creation. Primarily man, as God's most harmonious creation, who possesses intellect, and he who possesses intellect is able to think, plan and choose. God is the Creator of the first man, our forefather Adem/Adam and foremother Hava/Eve, from whom the whole mankind originates. By creating man, the Merciful Lord strengthens man's intellect with Revelation that accompanies and helps him on his life's journey, and facilitates the return to the former abode of Jannah/Heaven. In the great diversity of the created world, man is less and less able to recognize God, and He is visible in everything He has created. Faith is the natural state of man and that is why the remains of earlier civilizations have never been found without some form of faith, even if it was distorted. Man consists of body, soul, and spirit-spark of life.

The soul is a gift from God that man shapes with or without faith. Islam teaches that the soul is more inclined to the evil because it is an easier choice. Doing good means to make an effort, and doing bad sometimes it is necessary to do nothing. That is why life in this world reflects on the soul and leaves traces of both good and bad. Similar to tree, which leaves a visible mark after hammering a nail into it and removing it. The body is made of earth's dust, everything is necessary for life on it, and we return to the earth. Sticking only to the material, man is not able to separate himself from this world, and he perceives life as a biological process that is known to everyone. That kind of life is a life without faith, and stays on the level of other creatures who are not gifted with intellect. For them, life is like Qur'an says:

“As for the disbelievers, their deeds are like a mirage in a desert, which the thirsty perceive as water, but when they approach it, they find it to be nothing. Instead, they find Allah there to settle their account. And Allah is swift in reckoning”,(En-Nur-39)

God does not abandon man, only man abandons God. Those who feed the soul and its senses with spiritual food, and that food is faith, they are able to justify their position as caliph/vicegerent of God and rise to the heights of spiritual wealth, and from that height see themselves as a small God's creature in the vastness of creation. Created for man, who is capable to give a thanks to the Creator and to ensure his return to the former abode of Jannah/Heaven. By shaping his soul, according to God's word and by the life with which he justifies the vow given

to God, he ranks himself among those who recognized God and understood that God's word is addressed to man in purpose for getting known with God of all worlds.

Qur'an says: "The believers are but brothers, so make peace between brothers. And be mindful of Allah so you may be shown mercy". (Al-Hujurat-10)

Qur'an addresses believers as brothers because they love and understand each other. They share the same beauty of life with faith and the same goal of pleasing God with their deeds. No man is the same, because God creates inimitably over and over again. New faces appear with new different prints of fingers and everyone accepts that as it. Why then a different faith would be unacceptable, if its goal and purpose is recognition of God and one's own happiness.

Vladislav Topalović

BIBLIJSKI ANTIKONIZAM I SAVREMENO RELIGIJSKO VREDNOVANJE VIZUELNOG

Religija drevnog Izraela je izrazito antiikonična. U njoj se sa strogom opomenom zabranjuje vizuelna predstava Boga. Ipak, savremena istraživanja pokazuju da je biblijski antiikonizam nastao kao proizvod tzv. „antihananskog afekta“, te da je od „antiikonizma“ (zabrane slikanja likova) stariji „anikonizam“ (odsustvo likovnosti kao posledica nomadskog načina života). Odsustvo ikone ili kultne slike imalo je velike teološke posledice na dalji razvoj judejstva, hrišćanstva i islama. Antiikonizam kao drevni sadržaj triju velikih religija postavlja se u fokus teoloških razmišljanja u savremenom dobu. U eri digitalnih tehnologija koje se oslanjaju na vizuelnu umjetnost, sve se više se pokazuje smislenost biblijske i drevne orijentalne susdržanosti ka likovnom izrazu božanskog. S tim u vezi, pred hrišćansku teologiju se danas ponovo postavlja zadatak da odredi granice sakralne likovnosti – granice koje razdvajaju blasfemiju od ikonoklazma. Sasvim je prirodno da je u traganju za rješenjem ovoga problema obavezan dijalog hrišćanske teologije sa dvije antiikonične religijske tradicije – judejstvom i islamom.

Biblical Anti-iconism and contemporary religious valuation of visually

The religion of ancient Israel is distinctly anti-iconic. It strictly forbids the visual representation of God. However, modern research shows that biblical anti-iconism was created as a product of the so-called "anti-Canaan affect", and that "aniconism" (absence of art as a consequence of the nomadic lifestyle) is older than "anti-iconism" (the ban on painting figures). The absence of an icon or cult image had great theological consequences for the further development of Judaism, Christianity, and Islam. Anti-iconism as an ancient content of the three great religions is placed in the focus of theological thinking in the modern age. In the era of digital technologies that rely on visual art, the meaningfulness of the biblical and ancient oriental restraint towards the artistic expression of the divine is increasingly being shown. In this regard, the task of determining the limits of sacred art - the limits that separate blasphemy from iconoclasm - is again being set before Christian theology. It is quite natural that in the search for a solution to this problem, a

dialogue between Christian theology and two anti-iconic religious traditions - Judaism and Islam - is mandatory.

Sead Alić

TIK-TOK TEOLOGIJA

Spaja li vjera u Boga ili razdvaja može se propitivati i praćenjem stavova, argumenata i diskusija na društvenim mrežama. Među njima se izdvaja TIK-TOK kao mreža koja je postala najpopularnije mjesto diskusija uživo između pripadnika različitih vjera, vjerskih i svjetonazorskih orijentacija.

Ovaj tekst je dakle rezultat jednogodišnjeg praćenja i kvalitativne analize live prijenosa teoloških i 'teoloških' diskusija na društvenoj mreži TIK-TOK.

Tekst pokušava predstaviti ključna pitanja razlika u argumentiranju zagovornika različitih vjera, te predstaviti metode argumentiranja. U pitanju je novo sredstvo brzog sučeljavanja argumenata koji se iznose u gotovo neprekidnom lancu live diskusija.

Svaki medij ima svoje zakonitosti. Tik-tok diskusije uglavnom su površne, ali brzina i otvorenost diskusija kao i broj tema koje se apsolviraju u tim diskusijama čine ovaj medij interesantnim i važnim za pokušaj odgovora na pitanje: Da li nas Bog spaja ili razdvaja.

TIK-TOK THEOLOGY

Whether faith in God unites or separates can be questioned by following attitudes, arguments and discussions on social networks. Among them, TIK-TOK stands out as a network that has become the most popular place for live discussions between members of different faiths, religious and ideological orientations.

This text is therefore the result of a one-year monitoring and qualitative analysis of the live transmission of theological and 'theological' discussions on the TIK-TOK social network.

The text tries to present the key issues of differences in the arguments of advocates of different faiths, and to present the methods of argumentation. It is a new means of quickly confronting arguments presented in an almost continuous chain of live discussions.

Each medium has its own rules. Tik-tok discussions are mostly superficial, but the speed and openness of the discussions as well as the number of topics that are discussed in these discussions make this medium interesting and important for trying to answer the question: Does God unite us or separate us.

Žana Vukosavljević

„Riječ vjere“ u službi mira

Medijski pristup duhovnosti, vjerskim principima i učenjima koje baštine, njeguju i propovijedaju tradicionalne Crkve i Vjerske zajednice u ovom dijelu evropskog kontinenta čini Radio-televiziju Republike Srpske prepoznatljivom. Dug put je prošla emisija „Riječ vjere“, 22 godine ili sezone kontinuiranog prikazivanja, prva specijalizovna međureligijska emisija u Bosni i Hercegovini u postratnom periodu. Cilj postojanja jednog ovakvog programskog sadržaja jeste unapređenje religijske kulture i međureligijskog dijaloga, kao i opšteljudskih i civilizacijskih vrijednosti na kojima počiva svako uređeno, slobodno i zdravo društvo. Budući da sve monoteističke religije u osnovi propovijedaju o miru i potrebi stalnog iznalaženja puta ka pomirenju među ljudima, koji ne moraju nužno biti praktični vjernici, tumače o odnosu čovjek prema Bogu i Bog ka čovjeku, te postizanju unutrašnjeg smirenja i smisla postojanja, rodila se ideja da se započne programski sadržaj, utemeljen na tim postulatima, koji će doprinijeti stvaranju boljeg životnog ambijenta.

Izlaganje o medijskoj prisutnosti različitih religijskih tema biće svojevrsan osvrt na dosadašnje iskustvo u bavljenju jednom izuzetno osjetljivom oblašću, analizu prijašnjeg i sadašnjeg stanja, na interakciju sa predstavnicima Crkava i Vjerskih zajednica i publikom, gledaocima bez obzira na njihovo vjersko opredjeljenje, naciju, svjetonazor i starosnu dob.

„Word of Faith“ in the service of peace

The media's approach to spirituality, religious principles and teachings inherited, nurtured and preached by traditional Churches and Religious Communities in this part of the European continent makes The Republic Srpska Radio and Television recognizable. It has been a long time since the show „Word of Faith“, 22 years or seasons of continuous showing, the first specialized inter-religious show in Bosnia and Herzegovina in the post-war period. The goal of such a program content is to promote religious culture and interreligious dialogue, as well as general human and civilizational values on which every orderly, free and healthy society rests. Since all monotheistic religions basically preach about peace and the need to constantly find a way to reconciliation between people, who do not necessarily have to be practical believers, interpret the relationship between man and God and God and man, and the achievement of inner humility and the meaning of existence, the idea was born to start program content, based on those postulates, which will contribute to the creation of a better living environment.

Nada Gosić

(koautorica: Tajana Tomak)

Trudnoća, porod i religija u bioetičkoj edukaciji

U članku se predstavljaju i aktualiziraju misli i stajališta autora koja doprinose uspostavljanju i razvijanju kulture dijaloga o navedenoj temi u procesu bioetičke edukacije.

Predložen način usvajanja znanja ima za svrhu uputiti studente na razumijevanje osnovnih odrednica prema kojima žive i djeluju trudnice-vjernice, te ukazati im na uvažavanje religijskih vrijednosti koja su, svakoj religioznoj osobi pred kojom predstoji odluka, vodiči za ostvarivanje životnih planova.

U tu svrhu istražena je studentima i nastavnicima bliska baza podataka PUBMED te sadržaj dvije knjige. Prva je i hrvatski prijevod knjige *Christ Centered Childbirth* autorice Kelly J. Townsend i druga je *Trudnoća i dojenje* objavljena u ediciji Islam i medicina autorice Suade Mujkić.

Pregnancy, childbirth and religion in bioethical education

The article presents and actualises the authors' thoughts and views that contribute to establishing and developing a culture of dialogue on the stated topic in bioethical education.

Considering that the topic is intended for the implementation in the curriculum, the selection of literature was aimed at selecting authors whose words and thoughts will be clear and understandable to students and, as such, will help them understand the behaviour and decision-making of religious pregnant women in health care and nursing procedures. For that purpose, a PUBMED database known to students and teachers was researched and content of two books. The first book is also a Croatian translation of the book *Christ Centred Childbirth* by Kelly J. Townsend, and second book is *Pregnancy and Breastfeeding*, published in the edition *Islam and Medicine* by Suada Mujkić.

Dževad Zečić

Neopitagorejsko tajno društvo Ihvan al-Safa iz 10.stoljeća iz Basre: Kako beskonačno mnoštvo započinje s Jednim?

Ikhwan al-Safa (Braća čistoće) bila je grupa znanstvenika iz Basre čije je članstvo čuvano u tajnosti. Napisali su zbirku poslanica pod nazivom Poslanice Braće čistoće i iskrenih prijatelja koje su završene u 10. stoljeću. Sastoje se od 52 rasprave koje sadrže sva znanstvena polja. Oni kombiniraju u svom idealnom obrazovanju vrline mnogih naroda. Ihvan al-Safa stvaraju i obrazuju se na tradicijama: islamskoj, grčkoj, perzijskoj, indijskoj, kršćanskoj i jevrejskoj. Brojevi su promatrani kroz monoteistički duhovni obzor. Koristili su Pitagorovsku konstrukciju temeljenu načelima matematike unutar simboličkog poretka misticizma. Vjerovali su da brojevi u osnovi odgovaraju svemu u svijetu. Na osnovu toga razvili su analogizam koji je naslijeđen iz simboličkih pravila pitagorejskih i hermetičkih znanosti. Simbolizam brojeva kod njih je najznačajniji zbog toga što se brojevi mogu povezati sa Jednoćom.

Neopythagorean secret society Ikhvan al-Safa from Basra from the 10th century: How does an infinite multitude begin with the One?

The Ikhwan al-Safa (Brethren of Purity) was a group of scholars from Basra whose membership was kept secret. They wrote a collection of epistles called the Epistles of the Brethren of Purity and the Friends of Loyalty, which were completed in the 10th century. They consist of 52 discussions covering all scientific fields. They combine the virtues of many peoples in their ideal education. Ikhwan al-Safa are created and educated on traditions: Islamic, Greek, Persian, Indian, Christian and Jewish. The numbers are viewed through a monotheistic spiritual perspective. They used the Pythagorean construction based on the principles of mathematics within the symbolic order of mysticism. They believed that numbers basically correspond to everything in the world. Based on this, they developed an analogism that was inherited from the symbolic rules of the Pythagorean and Hermetic sciences. The symbolism of numbers with them is the most significant because numbers can be associated with Unity.

Pavo Barišić

Renesansni zagovornik vjere koja spaja

Juraj Dragišić iz Srebrenice: branitelj Bessariona, Mirandole, Savonarole i Reuchlina

U blizini granice i na razmeđu carstava, gdje se Bosna i Hercegovina nalazila stoljećima, razvijala se svojevrsna upućenost na drugo, okretanje prema nepoznatomu, razumijevanje stranoga, otkrivanje novoga. Na mjestima dodira civilizacija, u napetosti suprotstavljenoga zbivaju se plodotvorni susreti različitih svjetonazora. U takvu ozračju izlazi na vidjelo nastojanje da se prevladaju granice, da se nađi razdvojenost, da se posreduje različitost u zajedničkom, da se teži univerzalnome u duhovnom životu, da se spoji rastavljeno, da se iznađe što u vjeri zbližava i spaja.

Ekumenska dimenzija spajanja i povezivanja, približavanja i ujedinjavanja, premošćivanja i posredovanja opreka i sučeljavanja prisutna je na osobit način u djelu istaknutoga filozofa i teologa renesanse podrijetlom iz Srebrenice. Uz ime Jurja Dragišića ili Dobrotića (1443/5. – 1520.) vežu se dva zavičajna toponima – *Georgius de Argentina* i *Georgius de Bosnia*. Na vrhuncu renesanse ostvario je veličanstvenu sveučilišnu i crkvenu karijeru, dostigao znatan ugled i stekao iznimnu reputaciju u europskim središtima. Predavao je na sveučilištima u Firenci, Urbinu, Pizi i na Sapienzi u Rimu, studirao i usavršavao se u Ferrari, Paviji, Padovi, Bologni, Parizu i Oxfordu. Bio je regent crkve Svetoga križa u Firenci, ministar franjevačke Toskanske provincije i nadbiskup Nazareta. Sudjelovao je u događajima koji su obilježili duhovnu povijest Europe u doba humanizma i renesanse.

U predavanju ću uz životni put Jurja iz Srebrenice izložiti iz kojih je razloga stao u zaštitu četiri istaknuta filozofa i teologa svojega doba čija su naučavanja osporavana. Branio je kardinala Bazilija Bessariona, Pica della Mirandolu, Girolama Savonarolu i Johanna Reuchlina. Krećući se po „skliskom“ terenu u obrani nepoćudnih, zagovarao je vjeru koja spaja.

1. U spisu *Obrana kardinala Bazilija Bessariona* (Defensorium cardinalis Bessarionis) iz 1469. uzeo je u zaštitu Bessarionovo djelo *In calumniatorem Platonis* protiv kojega je

Georgije iz Trapezunta iznio optužbu za trinaest heretičkih teza.

2. Na poticaj Lorenza Medicija i uz pohvalu Marsilija Ficina pisao je 1489. obranu 900 teza Pica della Mirandole u spisu *Filozofski, kabalistički i teološki zaključci* (Conclusiones philosophicae, cabalisticae et theologicae).
3. Za vrijeme boravka u Dubrovniku pisao je obranu Savonarole u spisu *Proročka rješenja* (Propheticae solutiones), koji je objavio 1497. u Firenci.
4. Kao član Papinske komisije dokazivao je značenje židovskih učenja u svjetlu pomirenja svjetskih religija te stao u obranu teza Johannes Reuchlina iznesenih u djelu *Augenspiegel* protiv uništavanja hebrejskih knjiga. Objavio je 1517. spis *Obrana preizvrsnoga gospodina Johannes Reuchlina* (Defensio optimi ac integerrimi viri Joannis Reuchlin).

Renaissance Advocate of Faith that Unites
Juraj Dragišić from Srebrenica: Defender of Bessarion, Mirandola, Savonarola and
Reuchlin

Near the border and on the edges of the empires, where Bosnia and Herzegovina was located for centuries, a kind of focus on the other developed, turning towards the unknown, understanding the foreign, discovering the new. At the points of contact of civilizations, in the tension of opposites, fruitful meetings of different worldviews take place. In such an atmosphere comes to light the effort to go beyond the borders, to overcome separation, to mediate differences in the common, to strive for the universal in spiritual life, to unite what was taken apart, to find what brings together and unites in faith.

The ecumenical dimension of uniting and connecting, approaching and unifying, bridging and mediating opposition and confrontation is present in a particular way in the work of the prominent Renaissance philosopher and theologian from Srebrenica. The name of Juraj Dragišić or Dobrotić (1443/5 – 1520) is associated with two native toponyms – *Georgius de Argentina* and *Georgius de Bosnia*. At the peak of the Renaissance, he achieved a magnificent university and church career, achieved a considerable reputation and gained an exceptional reputation in European centres. He taught at the universities of Florence, Urbino, Pisa and Sapienza in Rome, studied and trained in Ferrara, Pavia, Padua, Bologna, Paris and Oxford. He was regent of the Church of the Holy Cross in Florence, minister of the Franciscan Province of Tuscany and archbishop of Nazareth. He participated in the events that marked the spiritual history of Europe in the era of humanism and the Renaissance.

In the paper, after the presentation of the life path of Juraj from Srebrenica, I will show the reasons why he came to the protection of four prominent philosophers and theologians of his time whose teachings were challenged. He defended Cardinal Basilio Bessarion, Pico della Mirandola, Girolamo Savonarola and Johannes Reuchlin. Moving on the “slippery” terrain in defence of the vulnerable, he advocated a faith that unites.

1. In the treatise *Defence of Cardinal Basil Bessarion* (Defensorium cardinalis Bessarionis) from 1469, he defended Bessarion's work *In calumniatorem Platonis*, against which George of Trebizond made an accusation of thirteen heretical theses.
2. At the instigation of Lorenzo Medici and with the praise of Marsilio Ficino, he wrote in 1489 a defence of Pico della Mirandola's 900 theses in the script on the *Philosophical, Kabbalistic and Theological Conclusions* (Conclusiones philosophicae, cabalisticae et theologicae).
3. During his stay in Dubrovnik, he wrote a defence of Savonarola in the book *Prophetic solutions* (Propheticae solutiones), which he published in Florence in 1497.
4. As a member of the Pontifical Commission, he pointed to the significance of Jewish teachings in the light of the reconciliation of world religions and defended Johannes Reuchlin's theses presented in the work *Augenspiegel* against the destruction of Hebrew books. In 1517, he published the *Defence of the Excellent Mr Johannes Reuchlin* (Defensio optimi ac integerrimi viri Joannis Reuchlin).